

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. 7.

V Ljubljani, 20. julija 1888.

Leto I.

TRIJE SVETNIKI.

Mogočno vrh skalovja Korinski grad je stal,
Nobenega sovraga, napada ni se bal.
Nekoč pa v grad ta kmetič iz Suhe Krajne gre,
V očeh blesté mu sólze, noge se mu šibé;
Nebesom milo toži uboštvo in skrbi,
Od svetega Antona si prosi pomoči.
Ko siromak toguje in joče se glasno,
Menih pristopi k njemu, pozdravi ga takó:
»O kmetič, kakšna žalost li stiska ti srcé,
Kaj v grad s trepetom gledaš, kaj liješ tu solzé?«
»Čestiti mož meniški«, na to mu kmet velí,
»Kako bi solz ne točil, ko trè me sto skrbi:
Vzel Bog je ženo k sebi, zdaj sem ubožec sam,
Oh, sam pri otročičih, sedmero jih imam.
Od zore do večera sem kopal in oral,
Da Bog družini, meni potrebni kruh je dal;
Dajal sem desetino, dovolj doslužil tlak,
Pa tega ni zapisal umrlí mi graščak.
In sin njegov me térjal, mi žitnice pomel,
Pa ni mu dosti bilo, še kravo je odvel.
Zdaj joče deca mlada in prosi me jedi,
A kje jemal bi oče, ko sam gladú medli!
Zato grem v grad, če ima gospod še kaj srcá,
Da meni, deci moji za zimo kruha dá.«
Menih pristopi predenj, prijazno govori:
»Za mano brzo stopi, kar hočeš, se zgodi!«

Pod lipo senčno v dvoru se vitezi glasé
In v gibkih plesih urno z dekleti se vrté;
Gospodovo zaroko danès proslavljajo
In ženinu, nevesti glasno nazdravljajo.
Odpró se duri; tujca dva vstopita na dvor:
Menih in kmetič gresta navprek pred gostov zbor.
Hruš hipoma potihne in vsi osupli zró,
Češ, kaj menih gospodu, kaj kmet povedal bo?

Menihove besede na dvoru zagrmé,
 Da družbo pot oblije, jej lica prebledé:
 »V veselji, vitez kruti, svoj praznik ti slaviš,
 A kmetiča v potrebi umirati pustiš;
 Le urno vzemi bukve, določno piši v nje,
 Da že očetu plačal ta kmet je vse dolgé;
 Povrni žito, kravo, katero si mu vzal,
 Na dan zaroke tvoje naj bode kmet vesel!«
 Razjarjen vitez mladi, škrtaje zarohni,
 Nad kmetom in menihom srdito zareži:
 »Kdo vaju je poklical veselje nam kalit;
 Kaj došla sta, siroti, pred mene se jezit?
 Le brzo ven iz dvora, sicer še kaj storim
 In vaju malo v ječi za drznost pokorim.«
 Menih odstopi malo, udari tla z nogó,
 In tla pred njim v potresu široko se odpró. —
 Iz brezdna švigne plamen, navzgor se dim valí,
 Glej, starega graščaka v plamenu škrat drží; —
 In sinu vsklikne oče, bolestno in ječé:
 »Oj, sin, le piši, piši, kmet plačal je dolgé!«
 Menih na mestu zopet udari tla z nogó,
 Z graščakom škrat izgine, za njim se tla zapró.
 Pod lipo svatom zbranim, preplašenim strahú,
 Menih pokaže kmeta ter zgine iz gradú.

Ko grad vrh skal že sedma objemlje spet pomlad,
 Po stezi ozki stopa duhovnik gori v grad.
 Kaj tod je vse pokojno, da čuti ni glasú,
 Ko včasih tukaj bilo ni noč ne dan mirú?
 In cerkvice tam nova pod skalo, glej, stóji,
 In v cerkvici pobožno dvojica žen kleči.
 Gospa je siva prva, posestnica gradú,
 A druga zaročenka je njenega sinú.
 Nevesto pustil, mater je sin in šel od tod,
 Ko komaj je zaroke začel slaviti god.
 Če oče v bolečinah na vekov vek trpí,
 Naj sin potem v veselju na svetu tu živí?
 Deviški stan nevesti in sebi je izbral
 In cerkvico je velel postaviti tik skal.
 In zdaj prihaja mašnik, v kapelo sveto gre, —
 In tu se mati mila, nevesta, sin dobé.
 In vsako jutro v zori v svetišču tik pečin
 S sinaho mati moli, a mašo bere sin. —

Danés pa vrh Korinskih štrlečih sta pečin —
 Obraslih z gostim mahom — dva kupa razvalin;
 Od cerkvice pod skalo pol stolpa še stóji,
 A v rakvi troje trupel pod kamenjem leží.
 Ko rod izmrè po zemlji, ki ima njih ime,
 Ko kámeni se stolpni razspó in razdrobé,
 Takrat pa te mrličé svetnikom proglasé,
 Ki gori v razvalinah Korinskih mirno spé.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

Drugo jutro po svojem prihodu iz mesta prižge Ivan bakljo pa gre v Cigansko jamo. Martin ga spremlja s krampom v roki. Že vhod je preozek za širokoplečnega Ivana. Treba ga je razširiti. Jama drži malo navzdol. Ko sta vhod v dolgosti dveh do treh sežnjev toliko razširila, da se je mogoče klečé plaziti skozenj, hodita lahko dalje po koncu mimo skal iz sivega apnenika. Ivan zapazi, da so stene včasih gladko izprane; sodi tedaj, da se je v davno preteklem času odtekala tu skozi voda.

Čedalje večji prostor imata pred seboj, vedno bolj oddaljen sliši se odmev njiju stopinj. Ivan obstane in posluša. Nikakega glasu; le tu in tam pade debela kaplja od visokega oboka na tla. Desno stran prepregel je kapnik od stropa do vznožja, od njega čarobno odseva rudeči plamen baklje. Na levo so nakopičene sive skale, ki podpirajo velikanski obok. Pod nogami imata pesek in trdo skalo, tu in tam tudi mehka tla. Ivan zapazi dobro ohranjen odtis možkega čevlja. »Verjemi, Martin, da solnce ni trikrat zatonilo, odkar je tu hodil človek. Si-li videl koga priti iz jame zadnji čas?«

»Razven ciganov še nikogar; od tega je pa že par mesecev. Takrat so bili cigani brez izjeme bosonogi. Ivan, mene zebe, idiva nazaj!«

Istinito se je Martin tresel stoječ za tovarišem, kakor boječe dete za materjo. V primeri z zunanjo toploto je v jami res hladno, pa Martin se bolj trese od strahu, nego mraza.

»Na pol poti se ne smeva vrniti«, pravi Ivan, »mogoče, da te bom potreboval.«

Prehodila sta rov. Čeravno je tu vedno večji, vendar se njegova obširnost ne

more primerjati z orjaško votlino, v katero sedaj stopita strmeča. Skoro bi ne zadostovala luč plamteče baklje, da si ogledata visoki strop, izpod katerega žugajoč molé orjaške skale. Tudi širina na okrog je velikanska. Orjaški Ivan se čuti ničevnega, kakor nikdar, pred tem veličastnim delom božjih rok. Kakor v rovu, blišči se tudi v tej podzemeljski dvorani na desni strani kapnik, na levi pa je siva skala, iz katere se posiplje pesek. Tam na skali ugledata moža pepel in ogorke, sled za cigani. Od tu se je slišalo prijetno šumenje vode. Ivan gré za šumenjem. Visoko doli po skali šumlja precej močan vir kot kristal čiste vode, ki se pretaka dalje po belem pesku.

»Zdaj vem, kje je tvoj rešitelj takrat dobil vodo, da ti je rane izpral«, reče Ivan in se ozre po Martinu, ki je bil pokleknil pred belo skalo na pesek.

»Jaz pa sem sedaj spoznal kraj, kjer sem svojemu rešitelju pogledal v častitljivi obraz. Zdaj vem, da to niso bile sanje; lej tu razgreben pesek, ki je težil moje prsi!«

Ivan gleda kvišku, da bi našel pravi izvirek studencu. Sledi mu prav pod strop do debelih skal, mimo katerih mu zasveti od zunaj dnevna svetloba.

»Martin, Martin, kako srečen sem ravno danes! Našel sem za Jazni dol toliko potrebne vode. Najprej zahvaliva se zanjo Bogu! Med potom sem odlomil ta-le kos kapnika, ki ti precej določno predstavlja križ našega božjega Rešitelja. Dvigni se na moji rami, pa ga postavi na gladko skalo! Kadar boš pozneje prišel tu sem, vzdihnil boš k Njemu, ki te je rešil smrti po nepoznanem možu.«

Ko je bil Martin postavil na belo skalo križ iz kapnika in privabil k njemu nekaj kamenov, da je križ trdnejše stal, dvignila se je iz njenih radostnih prs goreča molitev proti nebu.

»Martin, pojdi ven k Topli jami, in meči vanjo kamenje; pa zakličí vanjo prej, da se bom mogel umakniti!«

Ko je Martin odšel, poskuša Ivan toploto vode. Bila je hladna studenčnica. »To mora biti pravi neusahljivi studenec«, sklene Ivan svoje preiskovanje.

»O, o!« se zasliši visoko nad votlino. Bil je Martinov glas. Kamen pridrči po skali in pade na mokri pesek. Zopet klic. Ivan šteje 1, 2, 3 — in kamen je zopet tu. To bi bila visokost zvonikova, sodi Ivan po času, ki ga je kamen potreboval, da je padel na tla.

Nenavadno vesel se vrne Ivan iz jame. To zapazi tudi Martin. »Že vem, kaj ga veseli. Vode sva pogrešala in sedaj sva jo našla, to ga veseli.«

»Voda bi že bila, a kdo naj hodi po-njo v to čarobno jamo? Sam ne bom hodil. Brrr! Stresa me, ko mislim na to. Rajše nosim led na hrbtu, kakor doslej, in če bi bilo treba, še dvakrat tako daleč.«

Tako prevdarja Martin in misli, kako bi grajal njegovo vodo in se odkrižal jame. Ko Ivan to spozna, reče mu: »Nič ne dé. Če nečeš ti hoditi v jamo po vodo, mora pa voda ven priti.«

Zadnje bi bilo Martinu zeló po volji, pa dozdeva se mu, da se Ivan šali.

Ta ni nameraval pošiljati Martina v Cigansko jamo po vodo. Kaj da je hotel reči trdéch, da mora voda iz jame, to bomo razumeli pozneje.

Studenec, ki ga je danes zasledil, bil je temelj, na kateri je opiral od nekdaj svoj načrt za zboljšanje kmetijstva v Jaznem dolu.

Jesen se je začela letos prej, kakor preteklo leto. Nad Jaznim dolom buči burja ter raznašava orumenelo listje. Martin striže ovce in pri tem delu jim ljubo prigovarja, naj bodo mirne; Filaks pa straži in voha ostrižene, čudeč se premembi svojih varovank.

»Za letos, Filaks, končal si svoje pastirstvo, odslej morajo ostati ovce v hlevu.« Tako pové Martin tudi psu, ta pa mu gleda v oči, kakor bi ga umel.

Kmalu pa se vsilijo našima gorjanoma resnejše misli, zlasti Martina skrbi dolga zima. »Suša, suša, ta nama je požgala skoro ves pridelek. Le za živinico svojo sva dobila klaje dovolj, ako bi bila čreda trikrat večja, kakor jo imava. Slamo sem spravil, nasušil vejevja med šmarnimi mašami, to vse bode prav prišlo. Z bučelami pa nama bo težje. Zdaj imava štiri panje. Po letu so premalo nabrale, da bi se mogle preživiti čez zimo.«

»Ne, Martin! Danes zjutraj sem jih težkal, jeseni so veliko nabrale. Hribovske bučele jeseni skoraj toliko naberó, kolikor potrebujejo za zimo.«

»Najslabejše bo šlo nama«, jadikuje Martin dalje. »Žita ne smeva ni jedenkrat dejati v stopo, če hočeva pomladi sejati. Fižola nama ostaja komaj dva mernika, s krompirjem pa bova čez božič shajala. Ne žira, ne drobnic, ne polhov ni letos; lisic, praviš, da tudi ne bo, ker si jih lani dosti pokončal. Čemu nama poslopje, kakor grad, če bova morala po zimi lakote umreti?«

Ivanu so segle Martinove besede globoko v srce.

S pičlim pridelkom ne bo mogoče shajati čez zimo, to je gotovo. Denar mu je pa tudi skoro pošel. Kar ga še ima, mora ga prihraniti za skrajno silo. Kdo bi mu kaj posodil na Jazni dol? Pozabil ni, da bi mu trški g. grof pomoči ne odrekel, če bi se drznil pro-

siti; pa prositi zdaj v najboljših letih — brani mu pošteni značaj. Tudi je grof po njegovem mnenju že storil toliko zanj, da se mu zdi predrzno, nadlegovati ga še dalje. Iz vsega sprevidi, da le od Boga more pričakovati izdatne pomoči.

Ko je bila zadnja ovca ostrižena, zapodi jo Martin v hlev in ga zapre. Ivan ravno spravlja volno, kar prične Filaks nenavadno lajati. Kmalu se slišijo tudi človeške stopinje.

X. Plemenita prenočevalca.

»Ali ste vi Ivan Kolar, gospodar v Jaznem dolu?« Tako vpraša Ivana tuj mož delavskega stanu, noseč na strani velik koš.

»Da to sem; kam meri vaša pot?«

»Prav k vam! Pismo imam za vas od trškega gospoda grofa, pri katerem služim. Jutri bo menda lov v tem kraju. Komaj sem vas našel, in noge so mi že pešale.«

»Vstopiva, prijatelj, da odložite in si odpočijete. Vidi se vam, da niste vajeni naših gorâ.«

Ivan stopi v hišo, za njim tujec in zadnji Martin, ki hoče tudi slišati, kaj piše gospod grof.

»Gotovo ste lačni? Martin, priskrbi kaj za pokrepčanje!«

Graščinski hlapec izvleče iz telovnika zapečaten pismo, in je dá Ivanu, ki najpoprej prebere za-se, potem pa pokliče Martina.

»Poslušaj, kaj piše naš gospod grof!«

„Zvesti moj Kolar

v Jaznem dolu!

Jutri proti večeru pridem s svojimi povabljenici, z lovci in gonjači, v Jazni dol, kjer bom prenočil. Ne imej nikakoršnih skrbi za jed in prenočevanje, in proti moji volji bi ravnal, če bi si delal kakšne stroške.

Z Bogom!«

Grof L.

»Lačni pa le ne morejo spat iti«, reče Martin; »poglejmo torej v koš, kaj je notri

in česa nam bo manjkalo!« Spravil je na dan celo volovo četrt, dva hleba kruha in posodo riža, celó zavitek soli in zelenjave k juhi.

»Kakor vidim«, pravi Ivan, »imava vsega dovolj za tečno večerjo in več gospod grof ne zahteva, kakor se vidi iz pisma.«

»Martin, pri vojakih si bil dober kuhar, upam, da svoje umetnosti nisi pozabil! Večerja bo tvoja skrb; jaz pa posnažim malo po hiši in pripravim prenočišča.«

Krompir s soljo se je graščinskemu hlapcu dobro prilegel; poslovil se je bil še isti večer od Ivana.

Preko Ostrega vrha prihaja gospod grof določeni dan v Jazni dol. Njemu na desni pa povabljeni gospod baron iz Gorice, prijatelj trškega gospoda grofa. Za njima gredo povabljeni lovci, konečno tudi gonjači, preobloženi z nastreljeno divjačino. S temi je prišla tudi tropa utrujenih lovskih psov, katere je Filaks sprejel že nad Toplo jamo.

»Bodite pozdravljeni, gospod grof v Jaznem dolu«, reče Ivan, ki je bil prišel naproti. »Vrata vašega podanika so vam odprta. Zapovedujte, in kar premore gorjanski dom, vam je na razpolaganje.«

»Lepa hvala, Kolar«, reče grof. »Iznenadil si me! Mislil sem, da bom našel napol podrto kočjo, pa tu gledam krasen kmečki dom. Kar se tiče današnjega lova, niti sanjal ne bi bil o tako dobrem vspehu. Odkar ni tvoj rajni oče preganjal več roparskih lisic, bil nam je tu zajec bela vrana. Danes pa smo jih nastrelili toliko, da se mi smilijo ljudje pod težkimi bremenimi. Lisice danes niti videti ni bilo. To morava o priliki poračunati.«

Med tem pripelje Ivan svoje goste na dvorišče. Goriški gospod baron se je čudil, da moreta dva možaka v enem letu toliko podelati; videl je lani podrto

kočo, kjer stoji letos ta bela hišica in hlev z visokima zidoma, na dvorišču pa veliko sklado žlebu podobne opeke.

»Čemu vama toliko opeke«, vpraša grof, »saj imata z deskami dobro krito streho?«

Ivan bi bil kaj rad molčal, ker je hotel prihodnje leto gospode iznenaditi. V tem mu je nehoté pomagal Martin, ki je stopil v belem predpasniku, po vojaški šegi, tri stopinje pred gospoda grofa, pritisnil roki ob hlačni šiv rekoč: »Milostni gospod grof! Martin Koprivšek ponižno naznanja, da je večerja gotova.«

»Dobro Martin! Ali si bil tudi pri vojaki?«

»Da, gospod grof!«

»Si-li morda tam tudi včasih kahal?«

»Da, gospod grof!«

»In tam sta se z Ivanom spoznala?«

»Da, gospod grof.«

Večerja je bila priprosta, in vendar plemenita gospoda nista mogla prehvaliti okusne juhe in mojstersko pečenega krompirja.

Ko so bili nasičeni ljudje, preskrbel je Martin tudi pse z ostanki. Filaks, svest si svojega dostojanstva, hotel je imeti red in zarenčal neuljudno nad

sitnežem, ki je hotel tovarišu odnesti kost. Ivan je bil ponosen na svoje imenitne goste, a ni zanemaril gospodarjevih dolžnostij. Pred jedjo in po jedi je molil, opazil in uredil vse, kolikor mu je bilo mogoče. Po večerji pa je kratkočasil goste pripovedujé o popotovanju križem širne domovine. A ne enkrat se ni pobahal, kakor se kaj radi bahajo s svojimi junaškimi deli bivši vojaki.

Ko je grof želel iti spat, peljal je Ivan plemenita gospoda v stransko sobo, kjer ste bili njegova in Martinova postelja čedno pregrnjeni. Drugi prenočili so na slami.

Drugo jutro vpraša grof Ivana, koliko lisic je končal preteklo zimo. Ta mu pove lepo število. »Torej sem tvoj dolžnik! Kadar potrebuješ smodnika, le pošli ponj! Prihodnje leto, če Bog dá zdravje, obiščem te zopet. Do takrat pa mi bo še v živem spominu tvoja gostoljubnost in prijetna noč pod tvojo streho. Z Bogom torej, ne ogni se moje strehe, kadar prideš v Trg!«

Martin se je po vojaško obnašal tudi pri slovesu in vošil srečno pot dragim gostom.

(Nadaljev. prih.)

PRIJATELJA.

I.

Lep, jasen dan. Solnce močno pripeka in žge. In vendar glej, kako mrgoli vse po travnikih in ne beži v hladno senco! Sedaj je prilika za košnjo, sedaj treba se je nekoliko bolj potruditi, kajti če začne nagajati, ne neha ti z lepa nagajati.

Zato tako poje kosa, zato tako pada trava. Veselo pogovarjajo se kosci, in včasih gromovit smeh zadoni, da se

čuje daleč okoli. To so ti dečki! Oči se jim svetijo radosti in lica se jim zadovoljnosti žaré, ko vihté ljubljenko koso in sečejo in režejo zeleno travo, in trava uklanja se molcé in umira mlado življenje.

»Hoj, čujte! prekosimo Toneta«, zagromi čil in krepak mladenič, in

»Dajmo ga, dajmo ga!« oglasi se jih cela vrsta.

»Mene, prekosili? Nikdar!« odgovori Tone, »posebno tebi, Janez, se ne pustim!«

»Bodemo videli!« oglasi se zopet ta in veselo, šegavo se smehlja.

Bila sta oba dobra kosca, povsod so ja vabili najrajše na košnjo. Bila sta pa tudi najboljša prijatelja in prava vzora kmečkih mladeničev. Da je Janez izzival Toneta, ni nič čudnega, saj se tolikrat zgodi, da prijatelj prijatelju ponagaja.

Kose zapojó in daleč na okoli se razlega petje njihovo. Boj se prične. Silno maha Tone, in kupi trave valé se mu pred nogami; zadej pojejo kose in trava se razgrinja po tleh. Silneje maha Tone in silneje udriha Janez. Mnogo ostalo jih je že zadej, le Tone in Janez sta si blizu. Utrujeni že nekateri odjenjajo in tudi drugi ustavijo se in ja gledajo, ki se podita čez travnik. In resnim možakom smeh igra okolo usten, ko zró vrla kosca. Spominjajo se pač morda mladostnih svojih let, kako so marsikaterega prekosili. Da, boj postal je zanimiv! Opiraje se na kosišča ja gledajo, in jeden reče:

»Jaz pravim, da ga bo!«

»Ne bo ga ne!« oglasi se drugi, »le glej ga, Toneta, kako jo reže!«

»Kaj je Janez morda ne?«

»I, jo, pa vendar pravim, da ga ne bo!«

»Kaj?« oglasi se tretji, »ne vidiš-li, da mu je že za petami! Da, da, Janez je dečko, da malo takih!«

»Je že, pa tak ne, ko Tone!«

»Kaj se bodele pričali, oba sta prava korenjaka, zato sta pa tudi prijatelja,« umeša se v govor možiček z dolgim nosom in majhnimi očmi. »Le tega ne razumem, kako se moreta ravno ta dva pojati, ko sta oba najboljša kosca in pa najboljša prijatelja.«

»To se vendar lahko razume«, odvrne šegavo drug možiček. »Oba gotovo nista najboljša in zato se ravno skušata.«

»E, e«, pravi zopet oni z dolgim nosom in majhnimi očmi, »jaz pa pomnim, ko sta se dva ravno takó pojala, pa je jeden kmalu tako zbolel, da so mu držali že svečo.«

»Tudi jaz pomnim, pa vendar ni umrl; še-le lani smo ga zakopali, Bog mu daj dobro, staremu Muhcu.«

Med tem sta prijatelja nadaljevala boj. Tone, ki nikakor ni hotel sramote, da bi mu dejali: »Prekosil ga je!« napel je vse svoje sile in rezal jo, kar se je dalo. Janez pa ni hotel odnehati, ker je začel, in tako sta se skušala dolgo. Solnce pripekalo jima je v obraz in pót jima je tekkel v potokih po licu.

»Ne boš me!« sopiha Tone, in

»Čakaj!« težko sopeč reče Janez.

In dalje neusmiljeno mahata po nedolžni travi, in križem trava leti in močnejše lije jima pot po licu in životu in solnce silneje pripeka.

»Stojva!« pravi Janez, »kdo se bode preganjal!«

»Ne boš! Si-li morda že omagal? ha, ha!« smeja se že s hripavim glasom Tone.

»Omagal? ha, motiš se!« vzklikne tovariš in na novo poprime kosišče in boj se ljuto nadaljuje. Ko besen maha Tone in ne gleda ni na levo ni na desno. »Ne udam se nikdar, prej se zgrudim na tla,« misli si!

I prijatelj za njim z vso silo udriha po nedolžni travi.

»Stojva!« zopet zasope, »jaz odneham.«

»Pa jaz ne!« odvrne mu oni, in divje maha dalje in strašno svetijo se mu oči in obraz kopa se mu v vročem potu, obleka drži se mu života.

»Jaz ne kosim več!« vpije Janez in vrže koso na tla. A ne čuje ga oni in dalje in dalje kosi.

»Ha, vidiš!« reče oni, ki je prej hvalil Toneta, »vidiš, da je Janez odjenjal?«

»To je res, ali glej, Tone še vedno kosí in . . .«

Beseda zastane mu v grlu in groza ga spreleti.

»Tecimo, tecimo tje! Kaj mu je?« kričé kosci in v tek se spusté nekateri in hité na mesto, kjer — se je zgrudil Tone.

In ko pritečejo tje, odpre se jim čuden, ginljiv prizor!

Janez držeč prijatelja v naročju, kliče ga in hoče ga vzbuditi iz nezavesti. Obupno zre mu v lice, solze tekó mu iz očij!

»Zakaj-li sem bil tako neumen! Oj slišiš, slišiš, vzbudi se! Zakaj-li si me poslušal? Saj je to bila le šala, oj odpri oči, ne umri!«

Zastonj, oči ostanejo zaprte!

»Nesimo ga v senco!« kričé prišli kosci, in primejo ga in nesó ga v senco in jeden prinese vode in začnó mu močiti čelo in vrat. Čez dolgo časa globoko zastokne in Janezu, ki je ves čas strmo gledal ga in pričakoval znamenja, da živi, zasveti se žarek upanja v očeh.

»Domov, domov ga nesimo!« nestrpljivo priganja. In hitro storé nosilnico, nasteljejo sveže trave in položivši ga na-njo, odnesó ga domu.

II.

Oj to ti je beda pri Lipovih!

Bleda, sključena starica sedi pri postelji svojega sina in neprenehoma toči solze. Saj bo umrl edini njen sin, edina njena podpora. »Rešitve ni zanj«, rekel je gospod župnik, ko ga je bil prišel dejat v sveto olje. Pretekli so trije dnevi, kar so Toneta prinesli domov, in ni se še popolnoma zavedel. Divje premetava se vedno po postelji in čudne reči bléde in prijatelja svojega, Janeza, zove najhujšega sovražnika.

Ni čuda, da materi poka srce, da Janez pobit čuje grožnje prijateljeve.

Kako se je spremenil v kratkem času! Prej cvetoče lice je upalo mu in blede, oči so mu mrkle in postava ni več tako krepka in čila. Srce razjeda mu kes, ker čuti se krivega smrti prijateljeve. Odpuščanja je prosil mater in prisegel jej je, da hoče skrbeti zanjo kakor za mater svojo.

Oj to ti je beda pri Lipovih!

Lipovka sedi pri vzglavju svojega sina in poleg nje sosedov Janez. Oba molčita, srce jima govori, obraz, oči.

»Mati!« naenkrat pretrga tišino glas iz bolnikovih prs, ki je molčal že celo uro, »mati, z Bogom! Jaz bom umrl!« Ko oster meč zadenejo te besede materino srce in grenke solze ulijó se jej iz oči in obupno vzklikne:

»Ne, ne smeš umreti!«

Lahno, tožno nasmehlja se bolnik.

»Bom, bom!« — gorko pogleda jo in ugleda Janeza.

»Z Bogom, Janez, si-li tudi ti tukaj? O z Bogom! dragi prijatelj, spominjaj se me včasih!«

»Tone!« zavpije ta bolestno, jokajoče, »tega sem jaz kriv, jaz sem te umoril, jaz! Le glej me, morilec stoji pred tabo . . . Odpusti, odpusti!« pade na kolena in móči odejo z gorkimi solzami in krčevito stiska jo v pestéh.

»Morilec! — Oj ne boš me ne! — Ne dam se!« zopet bolnik začne blésti, in z vso silo divjá bolezen.

In ven plane Janez in divje se zakrohoče: »Ha, ha! morilec sem, morilec!« in domov leti in zaklene se v sobo kričeč:

»Morilec sem, morilec, ne boste me zaprli nikdar!«

Oj to ti je beda!

Tožno in resno oglasé se zvečer vaški zvonovi naznanjaje, da se je preselil človek v boljši svet.

»Lipov Tone!« rekali so ljudje in šli so ga kropit, in čez dva dni šli so za

pogrebom njegovim in različne misli so jih navdajale.

»Tako mlad, pa je umrl! Škoda ga je! Najboljši mladenič v vasi, takih nam ne dostaja! Uboga mati, ta ti je reva! Kaj bo li počela brez njega?« in govorili so, kakor govore navadno o takih prilikah, kako je umrl, zakaj je umrl, in prišli so do Janeza.

»Tedaj ta je prav za prav kriv! Mladost je norost! Pa kaj sta bila oba tako nespametna! Pravijo celó, da je znorel ubogi Janez! Oj to sta vam bila prava junaka! Groza je to, groza! Ta umre, oni znori! Bog nas obvaruj nesreče!«

Zmotili so se vaščani v svoji sodbi. Janez ni zblaznel. Mislili so sprva i domači to, ko so ga videli, kako je priletel od Lipovih in tekel v stanico, a to je bilo le radi prevelike bolesti. Ko se je nekoliko zavedel, začel je jokati in

solze so mu nekoliko ohladile bol. Pa preveč prestal je zadnje dni. Huda bolezen ga je zgrabila, v smrtni nevarnosti je visel dolgo.

Ozdravel je in mila otožnost se ga je polastila. Postal je resen in vsa prejšnja veselost je zginila. Prisego svojo je vestno spolnjeval in skrbel je za Lipovko, kakor bi bila mati njegova. Pokopal jo je kmalu, šla je za sinom.

Od tedaj zahaja često na pokopališče in moli na grobu prijateljevem. Star je postal. Kadar pa pride z vaškimi mladeniči vkup, pripoveduje jim velikokrat svojo prigodbo in na koncu vselej pristavi:

»Le kolikor je prav! Pri vsakem delu potrebna je mera. To, mladina, velja posebno tebi, ki često ne vprašaš razuma, kako daleč.«

—u—

Fran Levstik.

(Nadaljevanje.)

Že zgodaj se je začel Levstik baviti s slovenskim jezikoslovjem. Kot jezikoslovec si je pridobil med Slovenci po pravici slavno ime in njegova veljava je bila velika.

Leta 1858 je jel prvič pisati v »Novice«: »Napake slovenskega pisanja.« Ta spis je posebne važnosti v naši književnosti, pomudimo se nekoliko pri njem!

V tem spisu kaže Levstik svojo nadarjenost in vsestransko izobraženost. Najprej graja sploh tedanje pisatelje, ki so tako barbarsko kovali naš jezik in zavijali po nemškem kopitu. Nadalje govori obširno o skladbi slovenskih besedij v stavku, vzlasti pa o glagolih in posamičnih neslovanskih izrazih. Nato našteva pravila, po katerih je treba sestavljati besede, ki jih naš jezik nima;

naposled pa kaže, kako potrebna je ostrakritika.

Levstik se je držal načela, da se mora jezik gladiti in čistiti po jeziku, kakoršni govori narod. Oponašali so mu sicer, da preveč pretirava in da hoče hrvatski in srbski jezik, a ne slovenskega. Toda Levstik se je trdo držal načela, da je treba najprvo narod poslušati in od tega sprejemati, kar je dobro, potem še le se obrniti do drugih slovanskih rodov. Pač so se mu v začetku upirali v rabi nekaterih besedij in izrazov, a čez kakih pet let so se vsi drugi poprijeli več ali manje njegove pisave. Koliko besedij in izrazov, pristno slovenskih, nam je Levstik oživil, koliko izrazov nam je preskrbel za imenstvo ali terminologijo! Levstik je bil purist vseskozi, to se

pravi, jezikoslovec, ki je krepko čistil jezik. Nič takega, kar je le količkaj dišalo po tujem, ni mogel trpeti, in ruval je in naruval takega plevela toliko, da so drugi strmeli. In vendar je dobil za vsako tujko domač izraz: ako ga ni zasačil v Lašičah, brskal je po Vukovem srbskem slovarju ali po Miklošičevem staroslovenskem in zadnja leta se je zatekel večkrat tudi v ruski slovar in rusko skladnjo.

Očitali so mu, da je prehud purist in prestrog kritik. Celó Cegnar, ki se je oprijemal Levstikovih načel, pravi v »Glasniku« (1858), da je Levstik malo preveč oster kritik. Toda nekoliko ga že smemo opravičiti, ako mislimo na tedanji čas in na njegove razmere. Resnica je, da so Gorenjci v slovstvu preveč na svojo stran vlekli. Zato je zahteval Levstik, da se ozira tudi na druge dele slovenske domovine. Zato tudi o njem velja, kar je rekel Slomšek o Metelku: »Slovenec pa Dolenjec! — Dolenjcem gré tedaj hvala, da so začeli (Trubar); potlej so pa Gorenjci stopili na prste in zadušili vse druge svoje rojake zato, ker je bilo med njimi mnogo učenih glav. — Kadar se našemu jeziku dajó pravila, nam je Dolenjca in Notranjca na pričo poklicati, in kar onadva potrđita, mora veljati več nego gorenjska svojeglavnost.«

»Brez ostre kritike ni upati izvrstnega dela nikjer, pa tudi tukaj ne«, govori Levstik o slovarju in dobro je vedel, kaj je Kopitar že l. 1814 slovenskim slovničarjem žugal: »Wann werden es doch die Lexikographen und Grammatikenschreiber begreifen, dass sie nur die Statistiker, nicht die Gesetzgeber der Sprache sind; beide sollen nur treu inventieren und beschreiben, was und wie es ist; ihre sehr oft unreife Meinung, wie es allenfalls besser wäre, dürfen sie höchstens in Noth beibringen.« — Levstik se je sklicaval vedno na Vuka, ki je spoznal, da rečnik mora besede zbirati, a ne delati. »Pri nas ne gré drugače, od ljudstva se moramo učiti, kakor moramo zopet od druge strani poučevati ljudstvo. Ni dosti, da se vé domača slovnica, treba je, da se vé i staroslovenska.« Govoreč o slovarju svetuje Levstik, da

se pridno nabirajo besede, ako tudi nimamo še v kratkem slovarja dodelanega. »Potem«, pravi, »bi se vsaj reči moglo, da so Slovenci jedno delo tako izvršili, kakor ga hoče imeti visoka stopinja današnje omike in učenosti, ker se ne bojimo sodbe in pretresovanja. Prva in glavna reč je, kaj in kako se piše, in ne, da bi rekli: »e, nekaj mora zanamcem ostati«; po tem potu ne pridemo naprej. Ako si pravi pisatelj, še vesel bodeš, da imaš človeka, ki ti kaj pokaže. Kdor samo za hvalo piše, temu je le za-se, a ne za narod. In kdo je kriv, da imamo take pisune? Sami, ker se bojimo vsake sodbe.« — Levstik je pokazal s tem plemenite misli, da mu ni za hvalo, in završuje svoj spis: »Kdor Slovincem dobro hoče, naj z manoj reče: Bog živi kritiko!« Tako izpovedanje Levstikovo, kar se dostaje kritike, vzbudilo je precejšnjo pozornost. Cegnar se je precej potegnil zanj v »Glasniku« s spisom: »Ali nam je treba kritike ali ne.« Hicinger pa mu je v »Novicah« odgovarjal in podprl svoje mnenje s tem, da ima vsak svoje misli. Tudi Bleiweis se je takemu pisanju ustavljal. Janežič je odgovarjal Levstiku in Cegnarju v zadnjem listu »Glasnikovem«.

Tako se je imel Levstik vedno boriti in zagovarjati svoja prosta načela, in nakopal si je radi svoje odločnosti mnogo nasprotnikov. Vendar pa so se tudi ti polagoma poprijeli hoté ali nehoté njegovih mislij in lotili več ali manj njegove pisave.

Pomudili smo se malo dalje pri teh dveh spisih Levstikovih o pisavi in kritiki, ker nam prav ta dva najbolj jasno značita njegov »program« gledé pisave in kritike.

Razven omenjenih dveh spisov je pisal v »Novice« še marsikaj drugega. Leta 1862 je naznanil Miklošičev slovar; leta 1866 je odgovarjal: »kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovar.« »Jezikoslovno zrnje.« — Costi je zložil l. 1859 posebno čestitko.

Leta 1858 je pisal v »Glasnik« po obliki in vsebini dovršene spise, kakor: »Potovanje iz Litije do Čateža« (potopis), »Martin Krpan z Vrha«, spis, ki mu ga ni para v slovenskej književnosti.

Kako izviren zlog, kako pristen naroden dijalog, kako izborni izrazi! Odgovarjal je tudi na sestavek »Potreba Slovencev gledé prirodnih ved« in kritikoval pohvalno Ciglerjev prvi národní roman »Sreča v nesreči« (nedovršeno). »Glasnik« je prinesel tudi njegove »Drobtinice iz slovenske slovnice« (l. 1859 in 1860) in »Gospodoma nasprotnikoma — Hicingerju in Cegnarju — o kritiki« (nedovršeno). Glasnik 1858. l. je objavil njegove klasične pesmi: »Umetnik« (alegorija), »V gozdu«, »Ubežni kralj« (balada) in dovršen prevod Državinove ode »Bog«.

»Vodnikov spominek« je prinesel osem njegovih pesmij (»Nemška cerkev«, »Dunajski vrt«, »Gréga«, »Bolezen«, »Žalosten pogovor«, »Slovó«, »Pri vodi« [Göthe], »Dve utvi«) in tri sonete. Pesem »Bolezen« je prinesel prvo leto »Ljublj. Zvon« z naslovom »Ropôtec«, vso popravljeno in predelano. Primerjaje ti dve pesmi razvidimo, kako je Levstik tudi mnogo pilil in likal, predno je kaj dal v déžel. In če se je katerikrat prenaglil, ni ga bilo sram izpovedati; dasi učen in izvežban, učil in vežbal se je še vedno. Tak primer iz njegovega književnega delovanja vidimo tudi v 11. letniku (1881) »Vrtčevem«, kjer je priobčil v 9. številki lepo legendo »Živopisec in Marija«. A 10. številka prinaša še jedenkrat to legendo, vso popravljeno, pomnoženo in prenašeno, z opomnjo: »gradivo se

mi je zdelo prelepo, da bi nedodelano hodilo v pesmi po svétu.« Urednik pa pristavlja: »Mi jo čitateljem podajemo tudi, kakoršna je zdaj, da bi se pokazalo, koliko razločka je med pesmijo, po pravilih skončano, ter med takšno, katera je v naglici le na pol zvršena.« — A to le mimogredé.

Leta 1860 je tudi objavil v »Blätter aus Krain« spis: »Deutsch-slovenisches Wörterbuch von Wolf.« Besprochen von F. L. in S.

Ko se je čutila po dani ustavi vedno bolj potreba slovenskega političnega časnika, jel je izdajati v Ljubljani znani rodoljub in pesnik Miroslav Vilhar politični časopis »Naprej« dvakrat na teden. A žalibog! da je ta list po neprijaznih političnih razmerah moral prenehati še isto leto (2. jan. do 29. sept.). Levstik je bil glavni urednik njegov. List se odlikuje po krepkih člankih in tudi po vzornem jeziku, kar političnim listom ni navada. Tako je prišlo iz njegovega peresa: krasna pesem »Na Prešernove smrti dan«, lepi in koreniti spisi: »Misli o sedanjih mednarodnih mejah« (M. P.), »Kaj se nekaterim zdi ravnopravnost«, »Odprto pismo« (N.) i. t. d.

Ko je bil tajnik »Matice Slovenske«, spisal je za »Koledar Slovenske Matice« »Zgodovino Slovenske Matice« in »O delovanji začasnega odbora do I. občnega zbora.« (Konec prih.)

Pisma vojaškega kapelana.

II.

Iz Siska, dné 2. avgusta 1878.

Velečastni gospod župnik! V zadnjem pismu sem Vam obljubil, da Vam hočem večkrat poročati, kako se mi bode pri vojaki godilo.

Kako smo se v Ljubljani pripravljali na odhod, ne bom na dolgo popisoval, ker si sami lahko mislite. Tu so vojaki zdravstvenega oddelka preštevali in skla-

dali na vozove odeje in drugo posteljno pripravo za bolnike. Tam je načelnik vojne lekarne urejeval potrebna zdravila. Zdravniki so pregledovali različne priprave za ranjence. Tu sta bila med drugim velik nož in žaga; nekako pretreslo me je, ko zvem, da se bo to rabilo, ako bo treba komu odrezati roko,

ali nogo. Jaz sem prevzel in pregledal vojno kapelico, namreč prenesljiv altar, mašno opravo in kar je najpotrebnejšega za opravljanje duhovske službe; vse to je lepo zloženo v lično skrinjico.

Dne 18. julija je bilo vse pripravljeno za odhod. Popoludne smo se morali vsi zbrati na dvorišču Ljubljanske vojaške bolnice, kamor nas je prišel pregledat zapovedujoči general Sch. Bilo nas je blizo 100 glav, in sicer trinajst zdravnikov, trije lekarničarji, jeden duhovnik, štirje častniki in kakih osemdeset mož vojakov zdravstvenega oddelka. Kar smo bili namenjeni vzeti saboj, je bilo vse naloženo na kakih deset vozeh. Imeli smo povelje, naslednji dan odpotovati v Sisek in tamkaj pričakovati nadaljnih ukazov.

Dne 19. julija smo bili že zjutraj zgodaj na kolodvoru. Odhod je bil nekako melanholično tih. Niti godba nas ni spremljevala, niti sicer običajnega vriskanja odhajajočih vojakov ni bilo čuti. Ta tišina je jako ugajala mojemu tedanjemu dušnemu stanu. Mislil sem na resnobni namen vojne bolnice. Vsi zdravi in krepki so odhajali vojaki pred nami na bojno polje. Mi pa gremo za njimi s pripravami za bolne, za ranjene, za obnemogle. Gotovo je lep in ljudomil naš namen, a vendar — blagor mu, komur naše pomoči ne bo treba!

Še le, ko je železnični vlak zdrdral mimo Záloga in nas po prijetnem jutranjem hladu peljal dalje ob skalnatem Savskem bregu, je nastala večja živahnost v naši družbi. Jeli smo se razgovarjati ter ugibati, kdaj in kam nas pošljejo iz Siska zopet naprej, kje se bomo slednjič ustanovili, in kako se nam bode pač v Bosni godilo. Nekateri izmed starejših zdravnikov in častnikov so bili že večkrat v vojski; ti so nam pripovedovali svoje skušnje. Iz sosednih voz pa se je čulo petje naših vojakov. Na nekaterih postajah so pričakovali sorodniki, prijatelji in znanci enega ali drugega izmed nas, ki je tam kje v obližju doma. A dolgemu slovesu ni bilo časa, ker je vlak vselej hitro zdrčal dalje. Le na Zidanem mostu smo imeli malo daljši oddihljaj. Od tod proti Zagrebu je postajala vožnja vedno

bolj neprijetna, ker je solnce začelo jako vroče pripekati. V Zagrebu je stal vlak celo uro. Ker je mesto precej oddaljeno od kolodvora, je ostalo vse na kolodvoru, in vsak si je iskal tu kakega okrepčila. Meni pa hitro pride druga misel v glavo. Zagreba še nisem videl, kdo vé, bom-li kmalu zopet imel tako lepo priliko, da si ga vsaj površno ogledam? Jedno uro časa ni mnogo, a nekaj je vendar. Vsedem se torej na voz, kojih je mnogo čakalo na kolodvoru, ter rečem vozniku, naj me hitro pelje v mesto in v mestu nekoliko na okrog po najlepših ulicah in trgih, potem pa zopet nazaj. Prisede k meni jeden izmed tovarišev, vojaški zdravnik, ki tudi še ni videl Zagreba. Voznik nama zatrdi, da se vrnemo o pravem času ter hitro požene. Ko se peljemo v mestu mimo knjigotržnice, ustavim ga toliko, da si kupim slovnico hrvatsko-srbskega jezika, potem gremo hitro dalje, prevozimo poglavitne ulice in trge ter še dosti zgodaj pridirjamo zopet nazaj na kolodvor.

Vožnja iz Zagreba proti Sisku je precej enakolična. Veseli smo pozdravili Sisek, ko smo ga ugledali od daleč. Malo mestice je, a koliko važnih zgodovinskih spominov se vzbudi človeku pri tem imenu!

»Siskia stara slovi Andreja
junaškega mojga.«

Koseski.

S kolodvora se podamo naravnost v mestno hišo. Ker je bil naš prihod nannanjen mestnemu načelništvu, je bilo že vse urejeno gledé našega sprejema. Odkazali so nam prostor, kamor naj zapeljemo vozove s pripravo za bolnico, za nas pa so bila stanovanja oskrbljena večinoma v zasebnih hišah. Mene je sprejel v župnijo mestni župnik, velečastiti gospod K. Tukaj bivam zdaj že 14 dnij v prijetni družbi tega vrlega gospoda — vzornega duhovnika ter iskrenega hrvatskega rodoljuba — in njegovih dveh duhovnih pomočnikov. Gospod župnik je tako prijazen, da mi za nekoliko odškodnino daje tudi hrano, kar mi je posebno zaradi tega jako ljubo, ker se pri mizi hrvatsko razgovarjamo, tako, da sem se jezika že precej pri-

vadil. Tudi obiskujejo gospoda mestnega župnika pogostoma duhovni gospodje iz sosednih župnij, in tako imam priliko, spoznavati jih mnogo ter slišati marsikaj zanimivega o razmerah po deželi.

Posla v svojem poklicu imam do sedaj še prav malo. Tretjina naše bolnice se je ustanovila v tukajšnji mestni šoli, v kateri se je vsled tega sklenil pouk za dober teden dnij poprej, kot je sicer običajno; drugi dve tretjini bolnice pa pojmeta v Bosno, kadar nam dojde povelje. Pred nekaj dnevi so nam pripekljali po Savi in Kolpi nekoliko bolnih vojakov; te vsak dan enkrat ali dvakrat obiščem v bolnici. V nedeljo sem imel za naše vojake zdravstvenega oddelka sv. mašo s slovensko propovedjo; bilo je pričujočih tudi nekaj Hrvatov domačinov, ki so trdili, da so propoved dobro umeli.

O lepih popoldnevih se sprehajam v družbi katerega izmed tovarišev ali pa gospodov mestnih kapelanov po zanimivi okolici zgodovinsko imenitnega Siska. Nekoliko oddaljena od sedanjega mesta stoji ob izlivu Kolpe v Savo prav v kotu med obema rekama stara trdnjava, ob kateri se je bilo nekdanj mnogo bojev s krvoločnim Turkom, a sedaj je popolnoma mirovnega značaja. Ravno tisti dan, ko sem jo ogledoval, so na njenem

dvorišču s strojem žito mlatili. Onstran Kolpe se vidi na prijaznem griču kapelica Matere Božje; ob času turških bojev je bil navadno na tem mestu turški tabor. Sploh je vsa okolica polna spominov na tiste čase, o katerih tudi prosto ljudstvo vé pripovedovati mnogo resničnih dogodob, še več pa menda izmišljenih bajk.

Hrvatje so jako navdušeni za avstrijsko zasedanje Bosne. Na večer onega dne, ko so prvi avstrijski vojaki prestopili turško mejo, je bil z drugimi hrvatskimi mesti vred tudi Sisek sijajno razsvetljen. Celó prav priproste hiše so imele napisne polne navdušenja. Na pročelju župnijskega poslopja so se svetile Preradovićeve besede:

Zora puca,
Bit će dana!

Z današnjim pismom sem pri kraju. Ravno skleniti sem hotel, ko mi tovariš prinese novico, da je prišel ukaz, naj v nedeljo, 4. dne t. m. dve tretjini naše bolnice odrineta po Savi v Gradiško in od tod dalje v Banjoluko. Prihodnje pismo torej iz Bosne.

Z odličnim spoštovanjem in srčnim pozdravom se Vam priporoča

Vaš

Ivan.

Strupene rastline.

(Nadaljevanje.)

Volčini so vsi več ali manj strupene rastline, posebno prvi trije. O navadnem volčinu navaja Pecirka v svoji knjigi več milovanja vrednih dogodob. Naj omenjam le dve. Dvoje otrok nekega učitelja, štirileten deček in dveletna deklica podila sta se neko jutro brez varuha po sosedovem vrtu, stegovala roke po raznih stvaréh in se tudi volčinovega ploda nekoliko nazobala. Prišedša domov prične se deček kremžiti ter stokati, da ga v ustih peče, v trebuhu grize in težavo

dela. Dajo mu piti mleka. Po zaužitem mleku izbljuje nekaj zdrobljenega, nekaj pa še celega volčinovega ploda. Deklica je tačas še veselo skakljala po sobi, dasi je, kakor je deček trdil, tudi ona jedla take jagode. Poklicani zdravnik dá obema pomoček za bljuvanje, vsled kojega izbruha deček še nekoliko volčinovega ploda s poprej popitim mlekom vred, deklica pa samo osem celih plodov. Pri vsem tem pa postaneta oba omotična in krčevito vijeta prste. Deklica je bila

celó v smrtni nevarnosti. Še le na večer jima je odleglo, in drugo jutro sta bila zopet zdrava.

Neka deklica pa, koja je po nasvetu svoje matere použila 12 plodov volčinovih, da bi se hudonadležne mrzlice znebila, jela je krv bljuvati in je umrla.

Škodljive so tudi *Anemone*, koje so mnogobrojno razširjene po naši deželi. Znanih nam je devet pasem. Dve sem že omenil, namreč: »jeternik« (*An. hepatica*) in »konopnice« ali »podlesne vetrnice« (*An. nemorosa*). Prvo poznamo; druga ima okroglo, skoro vodoravno rumeno koreniko, koja poganja pri tleh samski trikrat zarezan list in eno enojnato, po koncu stoječe stebelce, ki nosi jeden beli cvet; pri sredi stebelca pa ima tri receljaste, pritlehnemu listu slične krovne liste. Na nekaterih še svežih listih se zaplodi na spodnji strani ali glivica »*Aecidium leucospermum*« (De C.), ali pa glivica »*Puccinia Anemones*« (Pers.) po imenu. Tudi glivica »*Urocystis pompholigodes*« (Rabh.) se nekaterih poprime. Prejšnji je jako slična »zlatičnasta konopnica« (*An. ranunculoides*; L.), koja po zlato-rumenih cvetih lahko spoznaš ter razločiš od one. Jako slična podlesni konopnici je tudi »trollistna« (*An. trifolia*; L.), le da je povsem precej večja in ima dolge žlebičaste listne receljne. Ugajajo ji osojni kraji med grmovjem po Gorenjskem, posebno v Predvorski okolici je je obilno.

Homeopatom, koji navadno le s strupi zdravijo ubogo betežno človeštvo, so posebno priljubljene »*Pulsatillae*« in te so: »Velikonočnica« (*Anemone Pulsatilla*; L.); »poljski kosmatinec« (*Anem. pratensis*; L., ali *Pulsatilla pratensis*; Mil.); in »gorski kosmatinec« (*An. montana*; Hoppe, ali *Puls. montana*). Velikonočnica ima ime od velike noči, ker v tem času cvete; kosmatinca pa izvestno od tod, ker sta enako prej imenovanemu jako kosmata, zlasti dolgorepati plodiči napravijo s svojimi repi po odpalih cvetnih listih košato metlico. Vsi trije imajo valjasto naravnost v tla rastočo koreniko, koja poganja pri

tleh stoječe dva- do trikrat pernasto razdeljene liste, le da so pri prvi lističi nekoliko širji nego pri družih dveh. Eno cvetno steblo, koje navadno že pred listi iz korenike poganja, nosi zvončku ali tulipanu sličen cvet, obstoječ iz šest vijoličastih, gostokosmatih listkov, mnogo rumenih prašnikov in enako mnogo vijoličastih pestičev. Prva nosi svoj cvetni venec prav gizdavo po koncu; kosmatina pa ga ponižno kimajoče pobešata. Pri vseh treh sedijo pod cvetnim vencem trije dlanasto-čveterodelni kosmati krovni listki. Prvi dve rasteta v nižavah na bolj pusti peščeni zemlji; n. pr. velikonočnica med Domžalami in Ihanom, v Šent-Jurski okolici, pri Kranju; poljski pa med Lescami in Mostami. Gorski kosmatin se dobiva na Uremšici, na Nanosu in drugod po Notranjskem. Na gorenjskih planinah se meseca junija prav bujno razcvita še prekrasni »beli kosmatin« (*Anem.* ali *Pulsatilla alba*; Lob.) z belim cvetnim vencem in poleg njega »*Anem. narcissiflora*«; L. z »*Anem. baldensis*«; L., koje so poseben kras planinam.

»*Anemone*« spadajo po Linnéjevem sestavu v 18. razred (*Polyandria polygynia*); po naravnem pa med »zlatičnice« (*Ranunculaceae*).

Še moram omeniti to pot »bingeljca« (*leucojum vernum*; L.), »belega narcisa« (*Narcissus poeticus*; L.), rastočega po Notranjskem, Dolenjskem in tudi na Šmarni gori, in »navadnega narcisa« (*Narcissus Pseudonarcissus*; L.) rastočega po Kočevskem in v Rudniku poleg Ljubljane. Vse te tri cvetice, kakor se lepe in nedolžne kažejo očesu, so dokaj strupene, posebno njih čebulice. Ker ž njimi nekateri krasijo svoje vrtno gredice, je pač kuharicam treba opreznim biti, da po kaki nevednosti ne primešajo pravi zdravi čebuli kake čebulice teh strupenic. Neki družini, kakor Pecirka v svoji knjigi sporoča, godilo se je zeló slabo, ker je zaužila neko čebulno prikuho, v kojoj je po vnemarni nevednosti kuharičini tudi bingelje pribingljal s svojo strupeno čebulico. Povsodi je treba previdnosti.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

„Poezije“. Založil S. Gregorčič. II. V Ljubljani. Založil J. Gorup. — Natisnila »Narodna tiskarna«. 1888. Str. 158.¹⁾

Ko je izšel l. 1882 I. zvezek »Gregorčičevih poezij«, žel je naš pesnik med Slovenci toliko priznanja, kolikor do sedaj še nobeden slovenski pisatelj. Za onim I. zvezkom je izšel pred kratkim II., koji nam je v rokah. Umeva se samo ob sebi, da se vsaka pesem razlikuje od druge in torej tudi pesmi tega zvezka od pesmij v I. zvezku. Toda splošno sodbo smemo kratko s tem izreči, da je značaj teh pesmij isti, ki ga nahajamo v prejšnjih, in da velja večinoma tudi o tem novem daru nadarjenega pesnika to, kar se je pisalo o prvem. Vrline so iste. Razlika je deloma ta, da opeva naš pesnik v tej zbirki nekoliko bolj ljubezen, nego v prvi (n. pr. »Kitica«, »Vasovalec«, »Prekmorska pošta«). Nekatere pesmi so res krasne²⁾, n. pr. »Hajdukova oporoka«.

Sicer pa čitatelj lahko umeva, da dostojne in potrebne kritike v malo vrsticah ne moremo podati. Podali jo bomo o primernem času, h krati pa morali temeljito pojasniti svoje stališče glede glavnih vprašanj pesništva.

Knjižica je lična. Naslov na prvi strani se pa ni posrečil.

Nova slovenska lista. O početku julija sta začela izhajati dva slovenska lista: 1. „**Domoljub**“. Slovenskemu ljudstvu v pouk in zabavo. Priloga »Slovencu«. Izhaja vsak prvi in tretji četrtek meseca. Cena 80 kr. za celo leto; 40 kr. za pol leta. — 2. „**Obrtnik**“. Političen in strokovnjašk list za obrtni stan. Izhaja dvakrat na mesec. Stane celo leto 3 gold. Uredništvo in upravništvo sv. Petra cesta šte. 21. Naročnina se sprejema tudi v »Narodni tiskarni.« — »Obrtnik« je začel izhajati prav za prav l. 1883, a prenehal naslednje leto. Sedaj torej šteje že III. leto.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše Janko B.)

„**Društvo sv. Jeronima**“ je imelo 1. marca v semenišču glavno skupščino, kateri je predse-

¹⁾ Cene uredništvu niti založnik niti prodajalec nista, kakor je običajno, naznanila; kupili pa smo knjigo za 1 gold.

²⁾ Lastna skušnjava nas je učila, da ni nepotrebna naslednja opomba. Pregled raznih knjig, ki je pod naslovom „Slovstvo“, nima namena (v prvi vrsti) kake knjige priporočati ali kupčevalce od nje odvracovati — tu niso kupčijska naznanila —, ampak samo poročati toliko, da si more vsakdo vstvariti vsaj nekoliko sodbe. Naša naloga je, da pokažemo dobre in slabe strani kakega dela. Čitatelji naši so pač dosta spretni, da vedó iz sodbe o knjigi storiti sklep, ali bodo knjigo kupili, ali je ne bodo. Naša sodba o vsaki knjigi mora biti nepristranska in kolikor toliko popolna. Naj si je knjiga po vsebini slaba, moramo jej vendar priznati lepo obliko, ako jo ima v istini. To je kritična pravica. Ako pravimo, da je vsebina graje vredna, umeva se samo ob sebi, da knjigé ne priporočamo zaradi lepe lupine. Tako pač ni bilo težko spoznati, da nikakor nismo priporočali Cimpermanovih pesmij, ampak smo naravnost opomnili, da „ljubezen našega pesnika (C.) ni vseskozi po nravnih zakonih dovoljena“. To je pač dosti! Kdor tako ljubi, kakor pesnik, nasprotuje nravnim zakonom. Ali torej to odobrujemo? Svosti smo si svoje dolžnosti: delati za krepost. Tega načela se držimo trdno, kakor skale sredi morja.

doval društveni predsednik, kanonik Franjo Budicki. Društvo ima samó 7853 členov, res premalo število za hrvatski narod. Žalibože je to také koristno društvo premalo razprostranjeno. Mnogo velikih vasij na Hrvatskem je, kjer nima društvo nobenega člana. Društvo je do sedaj izdalo kaj malo zabavnih knjižic, pač pa mnogo poučnih, a prostemu narodu, kateremu je društvo namenjeno, moralo bi najpoprej vlti veselje do čitanja, in to bi se doseglo le z zabavnimi knjigami. Jedina »Danica« (koledar za zabavno poučnim dodatkom) se še lepo širi, ker se je že lanska vsa razprodala, čeravno je bila tiskana v 27.000 iztisih. Druge knjige tiskale so se v 900 do 1000 iztisih. Kake knjige bode društvo prihodnje leto izdalo, ni še točno določeno. Društvena imovina broji 82.933 gold. 77 kr.

13. januarja 1888 je umrl v Kaloči naslovni škof in stolni prošt Ivan pl. Antunović, voditelj bunjevaškega in šokaškega plemena, katero se je pred 200 letmi naselilo po ravninah Bačke med Donavo in Tiso, da izbegne preteči sili divjih Turkov. Antunović se je rodil 19. junija 1815 v Kumbaji. L. 1870 je počel izdajati nar. novine: »Bunjevačka i šokačka vila«, katero je pet let vestno urejeval. Napisal je mnogo lepih knjižic, tako n. pr. »Poučne iskric«, »Slavjan«, »Odmetnik«, molitvenik »Čovjek u Bogom« in polemično knjigo proti Nazarenizmu pod naslovom »Napatak«.

Gotovo je vsakemu Slovincu znano, kako so proslavili Slovani petdesetletnico prve sv. maše jednega izmed prvih Slovanov, kar jih je kdaj slovanska mati rodila — Jos. Jurija Strossmayerja. Vsi znamenitejši pesniki hrvatski proslavili so ga v pesmih, proslavil ga je tudi naš dični S. Gregorčič. V »Glasniku biskupije bosanske i sriemske« št. 5, teč. XVI. tiskana je njegova pesem (pretiskala sta jo že Obzor i Viena), katero je zložil v slavo zlato-mašnika. Več krasnih pesmic je tu, naj omenim le Trnskega, Grga Martića, Buzolića; vendar Gregorčičeva lesketá se kakor biser med njimi.

Knjige „**Matice Hrvatske**“ za leto 1887. Čitatelji »Dom in Svet-a« so že v 2. in 4. šte. malo spoznali »Matico Hrvatsko.« Gotovo bode vsakega Slovenca in prijatelja bratske sloge zanimalo, ako jim v kratko poročamo o prekrasnih knjigah, katere je »Matica Hrvatska« ravnokar izdala.

Mnogo smo se letos udje nadejali od »Matice Hrvatske« in se veselili krasnih knjig, vendar »Matica« podala nam je še več, kakor smo se bili nadejali, podala nam je deset dragocenih knjig, od katerih dobí devet vsaki člen za 3 gld., a deseto, kdor plača še 1 gold. za njo. Knjige, tiskane v »Dionički tiskari« so prekrasne ne samo po zunanosti, ampak tudi po vsebini. Največ je med njimi zabavnih (sedem), katere so jako dobro došle, ker tudi Hrvati potrebujejo zdrave, domače zabave, ker tudi pri njih se le še prerado čitajo tuje zabavne knjige in naročujejo tuji, največ nemški časopisi. Veseli nas

pa posebno, ker je med letošnjimi Matičinimi pisatelji pet novih, kateri prvokrat svoje spise v »Matici« priobčujejo, in med njimi sta dva Slovenca.

Opisal bodem v kratko posamezne knjige, da je čitatelji »Dom in Svet-a« bolje spoznajo, in sicer najprej »Zabavno knjižnico Matice Hrvatske«, v kateri so izšle sledeče knjige:

„**Pošurice**“ pripoveda J. Eugen Tomić. — 8°. Str. 229. Zvez. zab. knjiž. 93.—95. Cena 75 kr. — Vse svoje humoristične povesti, že tiskane in nekaj nenatisnenih, zbral je pisatelj v jeden zvezek in ga podal hrvatskemu narodu. V njih nam predočuje, kakor sam v predgovoru omenja, dober del hrvatskega socialnega življenja iz nedavne preteklosti in iz sedanjosti, zato bodo te šaljive povesti (vseh skupaj je 14) vsakega zanimale. Pisatelj je tu pokazal, da ima tudi humorističen dar (na pripovednem polju je bil že davno na glasu, kar nam pričajo njegove povesti: »Zmaj od Bosne«, »Kapetanova hčer«, »Kletva nevjere«, nadaljevanje Šenoine »Kletve« itd.), in posebno nekatere izmed njih so res pisane v zdravem in izvirnem humorju in osebe izborna orisane, tako n. pr. »Fiškal Gjuka«, »K produžnom tečaju«, »Goliat«, »Gostoprim« itd.

Druga knjiga zabavne knjižnice (zvez. 96.—98.) je: „**Taras Sevčenko: Pjesničke pripoviesti**.“ Preveo i uvodom popratio August Harambašić. Sa slikom pjesnika. — 8°. Str. 33+187. Cena 75 kr. — Znani hrvatski pesnik nam je podal tu v prevodu osem pripovednih pesmij maloruskega velikana. Taras Grigorevič Sevčenko se je rodil 9. marca 1814 v vasi Kirilivci v kijevski guberniji, umrl je pa l. 1861 v Petrogradu. Sevčenko, čeravno mu sreča ni bila mila (do 24. leta ni bil svoboden, a deset let je bil v prognanstvu v Aziji, kjer ni smel niti pisati, niti slikati), je vendar največji in najdarovitejši pesnik Malorusov; sam nesvoboden, čutil je gorko nesreče svojega naroda in v svojih pesmih združil čisto narodna čustva z vzvišenim idealizmom. Svoje pesmi, katere so postale prava narodova svojina, izdal je prvokrat l. 1840 pod naslovom: »Kobzar« (godec). Pesmi, katere je Harambašić prevel, so izmed najlepših, katere je Sevčenko zložil. Posebno so lepe: »Katarina«, »Služavka«, »Nevoljnik« i »Hajdamaci«, v katerih je pesnik tako naraven, pa vendar tako vzvišen. Pa tudi sam prevod je prekrasen, povsem dovršen; ko ga čitaš, niti ne občutiš, da čitaš prevod, a ne samega originala.

Tretja knjiga zabavne knjižnice (zv. 99.—100.) je: „**Wolfgang Goethe. Ifigenija na Tavridi**.“ Igrokaz u pet čina. Preveo Vladislav Vežić. — 8°. Str. 100. Cena 50 kr. — Ne bodem govoril o vrednosti in klasičnosti Goethe-ove Ifigenije, naj zadostuje, če omenim, da je prevod izvrsten in točen, samo da je prelagatelj zamenil peterostopni jamb v originalu z dvanajstercem.

„**Rane i melem**“. Crtrice iz života. Napisao Davorin Trstenjak. — 8°. Str. 137. Cena 50 kr. Zvezek zab. knjižnice 101.—102. — Naš rojak, Davorin Trstenjak, ravnatelj v Karlovcu, podal nam je tu najmanj šest črtic, v katerih nam riše nasledke dobre in slabe vzgoje. Najlepša in največja med njimi je prva: »Kakav život, takva smrt«, kjer je izvrstno očrtan skopuh in njegovo nesrečno življenje. Po njegovi smrti propala sta njegov sin in hčerka moralno in fizično zaradi slabe vzgoje. Ta črtica je iz onega časa, ko se je v Karlovcu živelo »bolje nego u raju«. Ne manj izvrstni sta: »Iz malogradskega života« in »što je odviše, nije ni s kruhom dobro«, kjer nam pisatelj dobro opisuje nesrečno stanje sentimentalnega človeka. Tudi druge črtice obilujejo lepimi mislimi in krasnimi nauki, le nekatere izmed njih so preveč nenaravne, tako n. pr. »Dobra djeca«, kjer so otroci preveč pametni, in pa »S vragom se pokumio«, kjer nehoté pomisliš, da si v deveti deželi in da ti kak devetodeželan razlaga misli o vzgoji. Seveda je težko pouk zaviti v obleko zabave. Pisatelj je završil črtice s prelepimi besedami: »Ljubav, a ne krvnik, uzgaja i pitomi sviet!«

SRBSKO SLOVSTVO.

(Piše Lešnički.)

Kr. srpska akademija je izdala do zdaj šest publikacij in štiri so pod tiskom; večje razprave tiskajo se posebej pod naslovom „**Glas**“, manje pa in letopis v „**Godišnjak-u**“.

Pravimi člani imenovala je: dr. Fr. vit. Miklošiča in prof. dr. Jagića na Dunaju, arhimandrita Hilarja Ruvarca v Grgeteku, slikarja Jovanovića v Monakovem in prof. Bogišića v Odesi.

Za dopisujoče člane izbrala je: dr. Fr. Račkoga, profesorja Spiru Brusinu in Petra Budmanija v Zagrebu.

Dne 7. marca zgubila je svojega predsednika dr. Jos. Pančića, kateri je bil izvrsten prirodoslovec. Spisal je floro Srbije, ptice, ribe itd. — Rajni je bil ud več učenih društev. Pona-tiskujejo se spisi Stj. Mitrova Ljubiše, od katerih je prvi zvezek že izšel.

Posebno veliko doprinaša k razvitku srbske književnosti »Narodna biblioteka« braće Jovanovića u Pančevu, v kateri je izšla v 162. in 166. snopiču Jurčičeva tragedija »Tugomer«. — V narodni biblioteki izhaja vsakih štirinajst dnij po en snopič (16 kr.); dozdej izdala jih je 175. — Dalje so izšle knjige: »Na sèlu i prelu« od Peji Adamova Markovića; II. zvez. — I. zvez. izdal je 1868. l. in tega je ocenil g. dr. Milivoj Šrepel v XIX. letniku »Vienca«. Pisatelj je v II. zvezku pokazal velik napredek.

„**Milan Osvetnik**“. Razne srpske narodne pjesme. Sokupio po Boci Kotorškoj i okolici Dubrovačkoj i tumač dodao . . . Cena 75 kr.

Cena: Za celo leto 1 gld. 60 kr.; za pol leta 80 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe**. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.